

Грігченко Тетяна Яківна,
к.п.н., доцент, доцент кафедри фахових методик
та інноваційних технологій у початковій школі
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини, Україна

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Постановка проблеми. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до професійно-педагогічного спілкування неможлива без засвоєння фундаментальних психолого-педагогічних знань та набуття спеціальних умінь і навичок. Найактивніше формування практичних умінь у студентів відбувається у період проходження педагогічної практики. Як свідчать наші спостереження, педагогічна практика створює умови, адекватні умовам самостійної педагогічної діяльності, оскільки характеризується численними функціями: освітньою, розвиваючою, виховною тощо.

Педагогічна практика – це форма професійного навчання, яка забезпечує практичне пізнання закономірностей та принципів професійної діяльності (О. Абдуліна, О. Мороз,), сприяє зростанню педагогічної майстерності (І. Зязюн); спосіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі у ньому практикантів (С. Гончаренко); «професійне випробування» на придатність до педагогічної діяльності (Л. Кондрашова).

Теоретичний аналіз різних підходів до розуміння сутності педагогічної практики дозволяє зробити висновок про те, що шкільна практика – це, перш за все, безпосередня педагогічна дійсність, практика і досвід навчання і виховання. Вона є і об'єктом педагогічної підготовки вчителя і одночасно засобом пізнання педагогічного процесу, тобто є практичною педагогічною

діяльністю, в процесі якої пізнаються, перетворюються і конструюються педагогічні явища.

Тому, **мета** нашої статті полягає у визначенні умов перетворення педагогічної практики в активний засіб формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до професійно-педагогічного спілкування.

Виклад основного матеріалу. Необхідність застосування теоретичних знань на практиці значно підвищує значущість теорії професійно-педагогічного спілкування для студентів. Тільки тут їхні знання починають набувати практичного характеру, тобто відбувається формування, за визначенням О. Леонтьєва, «свідомості знань», що припускає, по-перше, актуалізацію засвоєних знань, необхідних для вирішення поставлених виховних завдань, по-друге, синтезування їх, по-третє, виникнення потреби в придбанні нових (або розширенні тих, що є) знань у галузі педагогічного спілкування [5].

Актуалізація теоретичних знань здійснюється за допомогою спеціальної системи завдань і вправ їх відтворення і можлива лише за умови обговорення питань теорії педагогічного спілкування з опорою на особистий досвід практикантів або при аналізі досвіду спілкування з учнями самих студентів з його теоретичним обґрунтуванням.

У змісті педагогічної практики на IV курсі закладені великі потенційні можливості для синтезування знань із теорії педагогічного спілкування, отриманих майбутніми вчителями у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін і, методик предметів, що викладаються у початковій школі. Це обумовлено комплексним характером педагогічної практики, що забезпечує участь студентів у керівництві процесами навчання, виховання і розвитку молодших школярів.

Необхідною умовою формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до професійно-педагогічного спілкування, на наш погляд, є створення в період педагогічної практики такої структури роботи майбутніх

учителів, яка була б оптимально адекватна структурі і змісту педагогічної діяльності в усьому її різноманітті.

Аналіз педагогічної діяльності вчителів-початківців, показав, що вони відрізняються від досвідчених вчителів понад усе рівнем комунікативної діяльності. Особливо складно студентам створювати сприятливу морально-психологічну атмосферу, при попередженні виникнення конфліктних ситуацій, переконанні учнів. Тому у процесі проходження практики студентам було запропоновано наступні завдання:

- охарактеризувати комунікативну діяльність вчителя на уроці;
- корегувати свою поведінку на основі інтерпретації поведінки учнів;
- вивчити вербальні і невербальні засоби спілкування шляхом спостереження за комунікативною діяльністю вчителя й учнів.

У процесі аналізу студентами уроків пропонувалося звернути увагу на формування наступних умінь учителя:

- виявляти інтонаційні особливості учнів при відповіді на запитання,
- користуватися інтонаційними можливостями у власному усному мовленні;
- підкреслювати тоном необхідні почуття і настрої;
- прискорювати або уповільнювати мовлення для додання йому виразності;
- користуватися гучністю як засобом виокремлення головного в мовленні;
- користуватися різними видами пауз;
- виявляти емоції відомими інтонаційними засобами.

Під час спостережень за професійно-комунікативною діяльністю вчителів студенти звертали увагу і на мовний етикет уроку. У загальноприйнятому розумінні мовний етикет означає регулярне дотримання правил мовної поведінки, що визначилися в національній культурі і стали обов'язковими у процесі спілкування.

Відвідуючи уроки вчителів у школі, спостерігаючи за спілкуванням їх з учнями, аналізуючи характер та стиль спілкування, студенти виокремлювали вдалі прийоми, особистісні якості педагога, необхідні для ефективного спілкування:

- створення на уроці необхідного емоційного настрою;
- яскраво виражена готовність до спілкування;
- енергійний прояв комунікативної ініціативи, емоційна настроєність на діяльність, прагнення передати цей настрій класу;
- органічне управління власним самопочуттям у ході уроку і спілкування з дітьми;
- управління спілкуванням: оперативність, гнучкість, відчуття стилю спілкування, вміння організувати єдність спілкування і методу дій;
- мова (яскрава, образна, емоційно насичена, висококультурна);
- продуктивність спілкування, тощо.

При спостереженні за комунікативною діяльністю вчителя на уроках студенти відзначали його доброзичливий тон, використання етикетних формул, педагогічного такту. Жестикуляція у більшості вчителів природна і доречна: увага до учня виражається за допомогою погляду; подяка, заохочення – кивок головою; несхвалення, заборона, незгода виражається мімікою і стриманими жестами. На деяких уроках студенти відзначали недотримання етикету: вчитель переходить на крик, робить зауваження різким тоном, стукає по столу, загрожує пальцем.

Аналізуючи уроки вчителів, студенти ще раз переконувалися у важливості комунікативних вмінь у професійній діяльності вчителя початкової школи та значення педагогічної практики як засобу формування готовності до професійно-педагогічного спілкування.

Висновки. Таким чином, перетворення педагогічної практики у дієвий засіб підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності є можливим при наявності чіткої програми формування його готовності до професійно-

педагогічного спілкування під час педагогічної практики, інтеграції діяльності школи та ВНЗ на методичному та дидактичному рівнях, використання тренінгових технологій, надання індивідуальної консультативної допомоги студентам-практикантам тощо.

Список використаних джерел

1. Абдуллина А. А. Педагогическая практика студентов : учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов / А. А. Абдуллина, Н. Н. Загрякина. – М. : Просвещение, 1989. – 175 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Кондрашова Л. В. Процес обучения в высшей школе : учеб. пособие / Л. В. Кондрашова. – Кривой Рог : КГПУ, 2007. – 318 с.
4. Леонтьев А. А. Педагогическое общение / А. А. Леонтьев ; под ред. М. К. Кабардова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Нальчик, 1996. – 96 с.
5. Леонтьев А. А. Психология общения / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1997. – 306 с.
6. Педагогічна майстерність : [підруч. для вищих навч. закл.] / упоряд.: І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос [та ін.] ; за ред. І. А. Зязюна. – 3-тє вид., доповн. і переробл. – К. : СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.